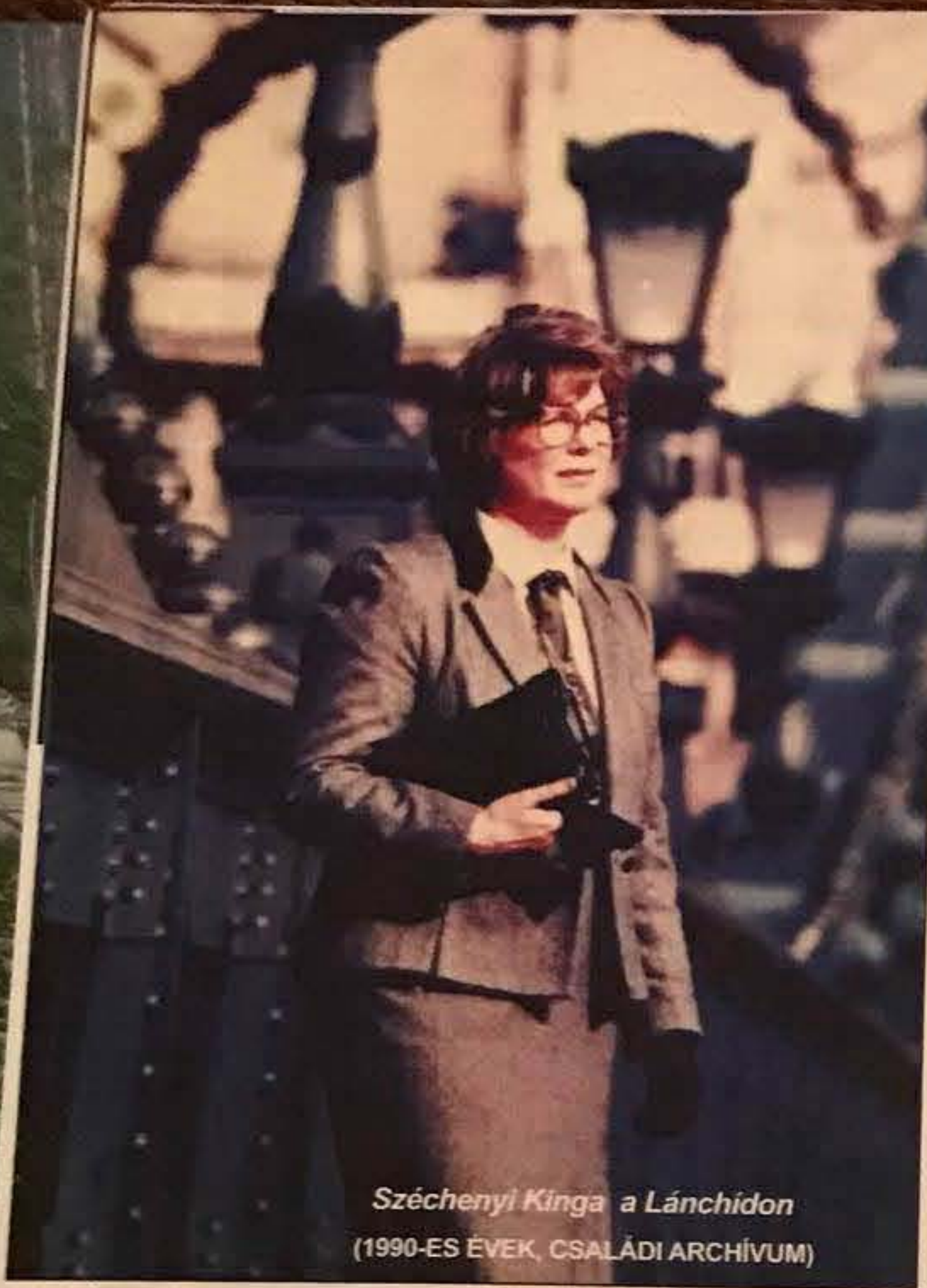

SZÉCHENYI '13

Széchenyi Kinga a híres történelmi család sarja, a háború után már származásának árnyékos oldalát ismerhette meg. Emlékeit és kutatásai eredményét okulásul állította össze az utókornak.

– Lakásában, a 90-es években, a Lánchídon készített fotóján akadt meg a szemem. Mit érez, amikor végigsétál az első pesti állandó átkelőn?

– Nem tagadom, büszkeség tölt el. Ráadásul, ha átértünk Pestre, akkor a Magyar Tudományos Akadémia épületét is érintjük, aminek megalapítása szintén Széchenyi István nevéhez fűződik. De menjünk tovább! Felesége, Seilern Crescentia az egykori Sétatér létrejöttén bábáskodott, a promenád a mostani Szabadság tér déli oldalán várta a közönséget. A Belvárosban eljuthatunk olyan helyekre is, ahol Széchenyi lakott, vagy nevéhez kötődnek. Nagycenkre is szívesen megyek. Végre, a kastélyban számos felújítás folyik: a kiállítás újrarendezése, a kápolna megnyitása mind fontos lépcsőfok az épület egykori szépségének helyreállításához. Mindez már történelem, de az Országos Széchenyi Kör és Társaság nagyon sokat tett azért, hogy életét, munkásságát a nagyközönség is megismerje.

– Széchenyi István megítélése korszaként változott. Az új évezredben hogyan emlékeznek a „legnagyobb magyarra”?

– Valóban, történészeink véleménye nem egységes, s ezt már meg is szokhattuk. Egyben reménykedem, napjaink reális történelemszemlélete a maga valóságában látja Széchenyi alakját. A

Széchenyi Miklós püspök mellszobra (Széchenyi Kinga nagybátyja), mellette Széchenyi Kinga kisplasztikája, „Anyja gyermekével” (CSERMÁK ZOLTÁN FELVÉTELE)

gazdaságfejlesztési tervei, az ország – nagyon sok szempontból való – megreformálásának gondolata talán a maga idejében fontosabb volt, mint az a politika, amellyel hazánk sorsa 1848–49-be torkollott. Csak a saját véleményemet mondhatom: Széchenyi és Kossuth nézőpontjának is megvolt a jelentősége a maguk korában. Talán utólag visszanézve a Széchenyi sugallta út lett volna előremutatóbb. Elettéművének a mai kor számára is fontos üzenete van: felemelni, műveltebbé tenni az embereket, s ez által el lehet érni, amit – ha van olyan – szabadságnak nevezünk. Nagyra becsülöm alakját, egyik kedvenc érememet is Széchenyi Istvánról készítettem.

– A Széchenyi család más kiváló emberekkel is gazdagította a magyar történelmet. Kiket említ még példaképei között?

– Nagyon izgalmas egyéniségnek tartom Széchenyi Györgyöt, akinek papi pályája a primási méltóságig ívelt. Hosszú élete során sokat tett hazájáért, a török megszállás utáni korban. Számos intézményt alapított, s a Habsburgok in-

tézkedése ellen is bátran fellépett, amikor a kiéhezett ország megadóztatása került napirendre: a mérhetetlen közterhek a fejlődést akasztották meg. Sokfelé megtalálhatjuk munkájának gyümölcsét, az esztergomi Bakócz-kápolnában például tábla hirdeti nevét, mivel megmentette a szentélyt az enyészettől. Széchenyi Pál szintén emblematikus tagja a családnak. Az érsek neve a Rákóczi-szabadságharc békéltetőjeként vonult be a történelembe. Jóindulatát mindkét oldal félreértette, s talán e közvetítés eredménytelensége is hozzájárult, hogy nem érthette meg a Szatmári békét.

Széchenyi Miklósnak győri püspökként a győri papnevelőt köszönhetjük, nagyváradi püspökként pedig számos új plébániát alapított, templomokat újjított fel. Trianon törte derékba pályáját. A családban is, pontosabban a családi tanácsban is fontos szerepet vállalt.

– Egy szerteágazó familia életében mit jelentett a családi tanács?

– A családi tanácsot a nagy vadász, Széchenyi Zsigmond édesapja, Viktor alapította a XX. század elején. Szerteágazó munkát végzett, például amikor

a Tudományos Akadémia nehéz anyagi helyzetbe került, a tanács szervezett az intézmény számára gyűjtést.

Széchenyi Zsigmondtól kaptam meg az egykori, 1944-ig működő családi tanácsi jegyzőkönyveket. A dokumentumokból tudtam meg például, hogy 1937-ben hány Széchenyi nevet viselő élt a világban. Akkoriban százharminc körüli volt a számuk, s a gyűjtemény nemekre is bontja a szereplőket, emellett megtudhatjuk a beházasodottak arányát is. Megelőzőm kérdését, a Floridában élő Széchenyi László 1988-ban mintegy 170 nevet regisztrált. Frissebb adatom nincsen, de minden bizonnyal ennél többen vagyunk. A két évvel korábbi családi találkozón szép számban jelent meg a rokonság, de ez alkalommal nemcsak a nevet viselők, hanem Széchenyi Ferenc leszármazottai is megérkeztek a rendezvényre. Szépapám, Széchenyi Ferenc, a ma élő Széchenyiek és Széchenyiek közös őse, ugyanis a maga idejében ő volt a család egyetlen férfi tagja, mivel a korábbi háborúk megtizedelték a rokonság férfitagjait. Festetics Juliannával megkötött frigye eltette tovább a családot.

– **A háború után kezdődtek a megpróbáltatások!**

– Az orosz front közeledtével a család nagy része elmenekült az országból, de a kivándorlás később sem szűnt meg. A határszigorítások nyomán kalandos menekülésekről tudunk, volt, aki repülővel szökött át Ausztriába. A szétszóratás harmadik hulláma 1956-ban következett, mivel a kitelepítés, amely csak Budapestről tizenöt családtag deportálását jelentette, – életünk teljes reménytelensége mellett – mindannyiunkban mély nyomot hagyott. Másokat be akartak szervezni, így a 70-es években is volt még ország elhagyó. Az 1988-as adatgyűjtés során tizenhat országból érkeztek visszajelzések, olyan egzotikus tájak, mint Ja-

pán, vagy Zimbabwe is szerepeltek a listán. Észak- és Dél-Amerikából is nagyon sok Széchenyi jelentkezett. Jelenleg tizenhárman élünk Magyarországon, közülük hárman a rendszerváltás után tértek haza.

– **Az utcák és a terek névadója, a történelmi Széchenyi név sem jelentett némi előnyt?**

Széchenyi Ferenc kisplasztikája
(Széchenyi Kinga alkotása)

– Milyen volt Széchenyinek lenni akkoriban Magyarországon? A kommunizmus alatt nem volt nagy „élvezet”. Vagyonelkobzás, állástalanság várt a családtagokra, aki élni akart, az fizikai munkával kereste meg kenyerét. A kitelepítéseknél a legnehezebb mező-

gazdasági munkákat kapták, többen az embert próbáló rizsföldeken dolgoztak.

Négyévesen értem meg a háború végét, de nagyon sok emléket őrzök. Szüleim korán elváltak, édesapám később Amerikában élt. Édesanyánkkal a budapesti ostrom elől Répceszentgyörgyre mentünk, majd visszatértünk a fővárosba, ahol nagymamámmal és egy idős nagynénivel laktunk együtt. Vagyon nélkül édesanyám és nagymamám is nyelvoktatásból tartotta fenn a családot.

– **Közvetlen családját mikor kitelepítették ki?**

– A kitelepítésünk 1951-ben a legelső napon történt. Május 21-én kaptuk a végzést, ami meglepetés volt, mivel a hatalom addig gondosan titkolta terveit. Egy-két koffer kivételével semmit sem vihettünk magunkkal. Egy Tisza-parti faluba, a Szolnok megyei Kőtelekre kerültünk. Kedves kulák család házába költöztettek be minket, mi a gazda édesanyjának házában rendezkedhettünk be. Mi öten a szobában, háziasszonyunk a konyhában lakott, s hozzátartozóként kezelt minket. Édesanyám többedmagával a szomszéd falu állami gazdaságában dolgozott, gyakran istállóban laktak, s csak hétvégén jöhettek vissza a családhoz. Mi járhattunk iskolába.

Az ezer lakosú településen hat rendőr szolgált, így főleg az első években éjszakai razziákkal nyugtalanították a kitelepítetteket. Rendőrökutyákkal érkeztek, villanylámpával világítottak az álmos szemekbe. Rádióleadót kerestek, mivel érdekes módon a helyi rendőrség munkájáról a Szabad Európa is beszámolt egyszer. Nagy Emilhez, az egykori igazságügy-miniszterhez fűződik a történet, az idős egykori politikus – a nagy sár miatt – az út közepén baktatott, s ezért a rendőr durván le-

A kitelepítés helyszíne

– Széchenyi Kinga

nagymamájának

Wenckheim Károlynénak

a rajza

Széchenyi Kinga fotója az érettségi idejéből
(családi archívum)

szidta. A túlkapást hamarosan a Szabad Európa Rádió is bemondta. Későbbi hosszas érdeklődésem nyomán derült ki, hogy a rádió gyakran telefonon kapott híreket, s ha szavahihetőnek tűnt, azt adásba is szerkesztették.

– **Hogyan alakult a sorsuk Sztálin halála után?**

– 1953-ban, a Nagy Imre kormánya által kiadott amnesztia törvény, és az azt követő miniszterelnöki rendelet nyomán szabadultunk. Nem lehetett tetszőlegesen lakhelyet választani, Budapest, a nagyobb városok, és a határsáv egyaránt tiltott zónának számítottak.

A kitelepítést-felszabadító határozatokat 1953 augusztusában kezdték kézbesíteni, egyszerre nem túl sokat, nehogy a vasúti csomópontoknál a visszatérők fel-tűnést keltsenek. Mi szeptember közepén vehettük kézbe az okiratot, de volt, akihez csak októberben érkezett meg. A budapesti agglomeráció albérletei ekkor már telve voltak, így mi Balatonszemesre kerültünk. Egy rokonnak, Széchenyi Hannának köszönhetjük az albérletünket a szép kis faluban. Édesanyám a Balatonboglári Állami Gazdaságban kapott munkát, később ismét a nyelvoktatás került előtérbe. Jóllehet a szemesi iskola színvonalas volt, de az igazgató nem hagyott kétséget a felől, hogy állami középiskolába jelentkeznem felesleges. Ekkor csak az egyházi iskolák jöhettek számításba. A nyolc katolikus iskola közül kettőben, a debreceni Svetitsben és a pesti Patronában tanulhattak lányok.

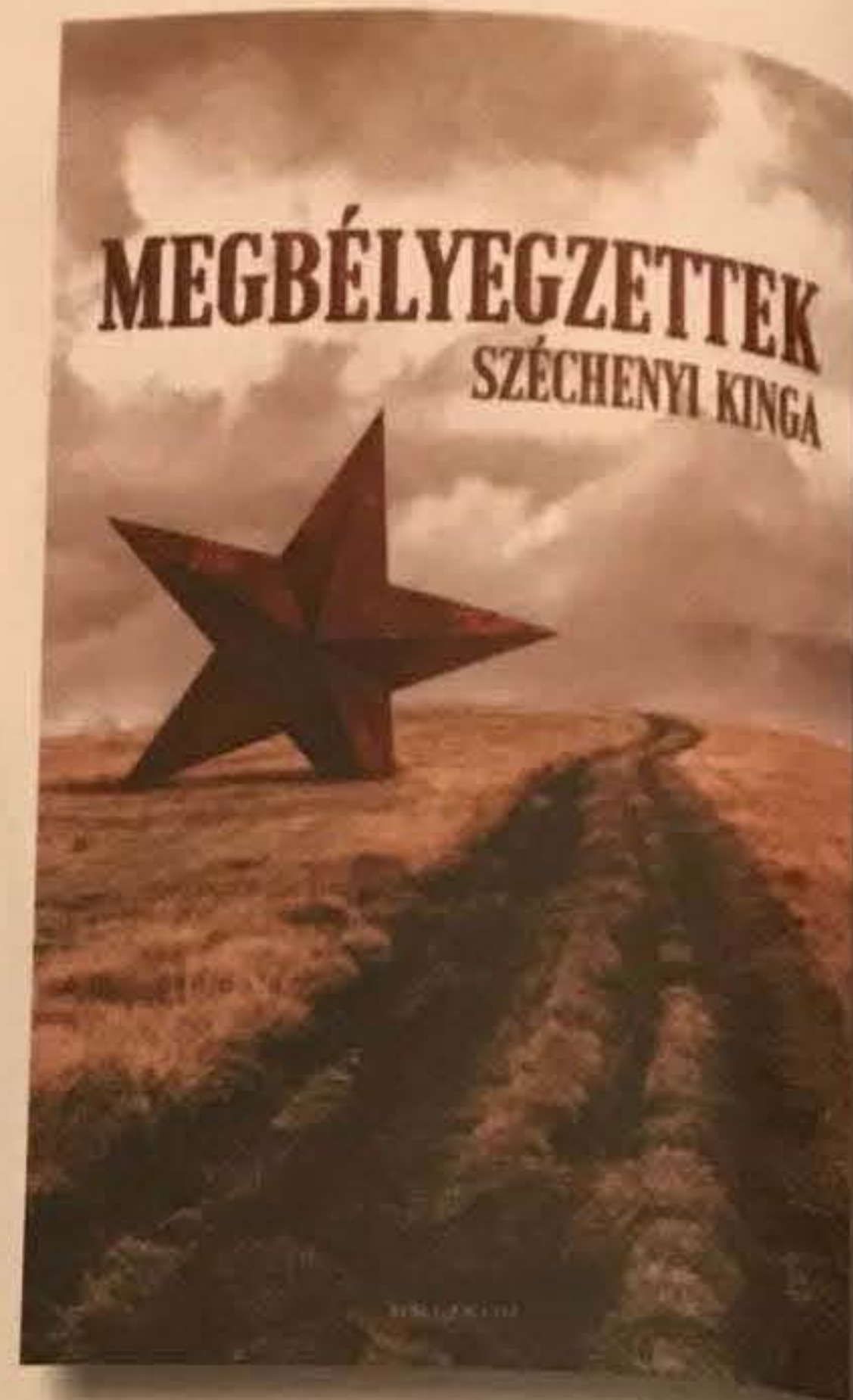
Az utóbbiba kerültem bentlakónak, s gyakran megmosolyogtak, mivel nagyon élveztem a villanyvilágítást, és a folyóvizet. Sok hasonló sorsú növendékkel tanultam egyébként együtt, az osztályból legalább ötven tapasztaltuk meg a kitelepítések tortúráját.

– **Továbbtanulásról álmodhatott?**

– Érettségi után ismét az „osztályellen-ségként” tapasztaltam meg a továbbtanulásból való kizárást. Először a Külkereskedelmi Főiskolával próbálkoztam, a vizsgám jól is sikerült, de elmondások szerint az egyik korifeus „mit képzelsz ilyen névvel” felkiáltással vágta végig az anyagomat a hosszú asztalon. Máig előttem van a kipostázott értesítés: a felvételi sikeres volt, de helyhiány miatt nem vesznek fel. Így utasítottak el a Képzőművészeti Főiskoláról is, pedig sokat rajzoltam, s szobrásznak készültem. Később – mint látja a plakettekből, kisplasztikákból és szobrokból – álmaim részben megvalósultak. 1963-ban ugyan egy párthatározattal eltörölték a diszkriminációt, de a gyakorlatban a megkülönböztetés még sokáig élt. Hét évvel később esti egyetemen tudtam az angol szakot elvégezni. Férjemnek 1985-ben alkalmazott matematikus-professzori állást ajánlottak az Újvilágban. Az ezredfordulótól az év felét odakinn, felét itthon töltöttük.

– **Emlékeit, kutatásait a Megbélyegzettek című kötetében tette közkinccsá.**

– A kitelepítések félévszázados évfordulóján döbbsenem rá, hogy e szégyenletes témával csupán egy könyv és egy-két visszaemlékezés foglalkozik. Ez azért is megdöbbenő volt, hiszen tíz éve történt a rendszerváltás. Desseuffy Tibor – Szántó András Kitörő éberséggel című kötete 1989-ben jelent meg, de megírásához ekkor még a levéltári anyagok nem álltak rendelkezésre, mivel a kutathatóság 1995-ben kezdődött. A tankönyvek is mostohán bántak a korról, 2003-ban egy történelemkönyv nyolc sorral intézte el az időszakot. Az ötvenedik évfordulóra a Magyar Nemzet közölte egy cikkemet, ez adott újabb lendületet a könyv megírásához. A munkám egyrészt könnyű volt, hiszen számos rokonom, barátom szóbeli visszaemlékezésére támaszkodhattam, sokan pedig már papírra is vették a velük történeteket. Legtöbbször a családjuknak írták a naplót, vagy memoárt. A könyvem első része levéltári kutatásaimra támaszkodik, és a kor-

A Megbélyegzettek című kötet borítója

szakot vázolja fel, például a kulákkérdést is taglalja, a második részt 34 visszaemlékezés teszi hitelessé.

– **A könyv a második kiadást is megérte, sőt tavaly angolul is megjelent. Ezek szerint eleve kedvező volt a fogadtatása?**

– A könyvbemutató terne zsúfolásig megtelt, s nagyon sok helyre hívtak előadást tartani. Itthon és az amerikai magyar közösségekben is szívesen fogadtak. Számos érintett a fiainak, lányainak vásárolta meg a kötetet, hiszen a történetekről még otthon se beszéltek. A Kráter Kiadó egyik szerkesztője is bevallotta, hogy csak most értette meg igazán nagyapja történetét. A pater familias sorsa balladába illő, nagygazdaként várt rá a börtön, s mikor kiszabadult, megtört benne valami, s még az utcára sem lépett ki a házából. A Toldi Gimnáziumban, ahol évtizedekig tanítottam, érettségi előtt álló, történelmi fakultációra járó fiatalokkal találkoztam. Jóllehet népes csapat vett körül, de csupán egyikük hallott a kitelepítésekről. Amerikában egy volt érintett a *Té rongyos élet* című vígjátékot hozta fel szomorú például: az abszurd mozi vetítésén mindenki nevetett, egyedül neki volt könnyes a szeme. Az erdélyi Gernyeszegen tartott előadásom különösen emlékezetes marad. A szép himzésekkel díszített gótikus templomban az atya fogalmazta meg a kérdést, meg lehet-e bocsátani. Ez életem dilemmája is, de az Úr mondja ki az utolsó szót.

CSERMÁK ZOLTÁN